

Η ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1770 Α' ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

[ΑΦΗΓΗΣΙΣ ΑΥΤΟΠΤΟΥ] (1)

ΚΑΤΩΚΟΥΝ ποτὲ κώμην τινά, ἐν καρποφόρῳ πεδιάδι μεταξὺ Μεθώνης καὶ Ναυαρίνου κειμένην. Ἡ ὁδός, ἣν θέλετε διατρέξει, διέρχεται τῆς κώμης ταύτης, ἥτις ὁμῶς ἤδη εἶναι ἐντελῶς κατεστραμμένη, δὲν ἀπομένουσι δ' ἐξ αὐτῆς ἢ εὐτελεῖ τινα ἴχνη μαρτυροῦντά πως ὅτι τὸ μέρος τοῦτο ἦν ποτε κατοκνημένον.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου, ὅστις κατέστρεψε τὴν πατρίδα μου, ξένος ὁμιλῶν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν καὶ φέρων ἱερατικὸν ἔνδυμα, ὅπερ ὑπερχεῖν ἡμᾶς νὰ δεξιωθῶμεν αὐτὸν καλῶς, ἦλθε νὰ διαμείνῃ παρ' ἡμῖν. (2) Ἀνήκων εἰς ἀρχαίαν καὶ εὐπορον οἰκογένειαν τοῦ τόπου ἀπελάμβανον ποιᾶς τινας ἐμπιστοσύνης παρὰ τοῖς συμπατριώταις μου, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ξένος ταξιδιώτης διηυθύνθη εἰς τὸν οἶκον μου ὅπως μὲ ἐπισκευθῆ ἡ πρώτην. Μοὶ ὠμίλησε μετὰ πολλῆς ἐπιτηδεϊότητος περὶ τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν διδομένας ἡμῖν συμβουλίας, μεθ' ὃ προσέθη εἰς τὴν μετὰ ζω-

(1) Γέρον Πελοποννήσιος ἐπίσημον κατέχων θέσιν ἐν τῷ τόπῳ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770, καθ' ἣν ἐνεργὸν ἔλαβε μέρος, ὁμιλῶν καλῶς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ νομαδικὸν διάγων βίον, ἀρηγήθη τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸν Γάλλον A. L. Castellan, ὄν, περιηγούμενον τὴν Πελοπόννησον τῷ 1797, ἐφιλοξένησεν ἐν τῇ ποιμενικῇ αὐτοῦ σκηπῇ.

(2) Ὁ ξένος οὗτος ἦν πιθανῶς ὁ ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας Γεώργιος Παπάζωλης λοχαγὸς τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ στενὸς φίλος τοῦ ἐννοουμένου τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης Ὀρλώφ. Οὗτος πρῶτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τοῦτο δ' ἐπεσκεύη τὴν Πελοπόννησον ἐν ἔτει 1766. Ἄδηλον ἂν καὶ ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Χατζή-Μουράτ καὶ τὴν περιβολὴν Ἰμάμη διατρέξας τὴν Πελοπόννησον τὸ ἐπίπν 1767 ἔτος ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ ἦν αὐτὸς οὗτος ὁ Γεώρ. Παπάζωλης ὑπ' ἄλλην μεταμφίεσιν.

ηρῶν χρωμάτων ἀνάπτουζιν τῶν δεινῶν τῆς δουλείας, ὑφ' ἣν, ὡς μὴ ὄφειλε, διατελοῦσιν οἱ Ἕλληνες, καὶ τοῦ ἀγρίου δεσποτισμοῦ τῶν Τούρκων, ὑποδείξασμοι ἐν τέλει ὅτι Ἔθνος ἰσχυρὸν καὶ πολεμικὸν ἐχθρικῶς διακείμενον πρὸς τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος προϋτίθετο νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν ταῖς ἀποκέντροις αὐτῆς ἐπαρχίαις, νὰ χορηγήσῃ δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ μέσα ὅπως ἀποτινάξωμεν τὸν ζυγὸν ἡμῶν καὶ ἐλευθερωθῶμεν. Οἱ ἐνθουσιώδεις οὗτοι λόγοι τοῦ ἀγνώστου ξένου διήγειρον ἐν ἐμοὶ διάπυρον ἐνθουσιασμὸν καὶ μοὶ ἐγέννησαν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως καὶ ἐγὼ συντελέσω κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ταχεῖαν ἔκρηξιν τῆς ποθητῆς ταύτης Ἐπαναστάσεως. Ὁ ξένος διέγνω καλῶς τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ αἱ κατηγήσεις αὐτοῦ ἐπέφερον ἐπὶ τοῦ πνεύματός μου. . . τότε μοὶ ἀπεκάλυψεν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ σχέδιον αὐτοῦ, ἐπιφορτίσας με συνάμα νὰ συγκεντρώσω ὅσους ἠδυνάμην εὐτόλμους ἄνδρας μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν μου ἐπὶ τῆ ὑποσχέσει, ὅτι ἤθελε μὲ προειδοποιήσῃ ἐν καιρῷ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνεργείας. Ἐσχον τὴν ἐλαφρότητα νὰ πιστεύσω εἰς τὰς τοιαύτας ὑποσχέσεις· ἀπεκάλυψα τὰ τεχταινόμενα εἰς πολλοὺς τῶν συμπατριωτῶν μου, οἵτινες μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀπεδέχθησαν τὰς γνώμας μου.

Ὁ ξένος προέβη ταυτοχρόνως καὶ εἰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἱερέων ἡμῶν, οἵτινες ἀθορύβως ἀνερρίπιζον τὸ πῦρ τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Ὀλίγος παρήλθε χρόνος, ὅτε ἀνηγγέλθη ἡμῖν ἐπιστήμως ὅτι ἤγγικεν ἡ στιγμή τῆς ἀπελευθερώσεως ἡμῶν· ἐκλήθημεν δὲ συγχρόνως νὰ συνδεθῶμεν διὰ φρικτῶν ὄρκων, οὓς οἱ θρησκευτικοὶ τύποι, δι' ὧν περιεβλήθησαν, κατέστησαν εἰς τὰς συνειδήσεις ἡμῶν ἀδιαρρήκτους.

Τέλος ὁ Ρωσικὸς στόλος ἐπεφάνη (τῆ 17ῃ Φεβρουαρίου 1770). Εἰς τὸ συνωμολογημένον σύνθημα οἱ Ἕλληνες πάραυτα ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ ἔσπευσαν πανταχόθεν εἰς Νχαρῖνον, ὅπου οἱ Ρῶσοι εἶχον ἄρτι ἀποβῆ. Ἐβαδίσσαμεν κατὰ τῆς Κορώνης, πόλεως σημαίνουσης ἐνεκεν τῆς γειτονίας αὐτῆς πρὸς τὴν Μάνην, ἧς οἱ ἀρειμάνιοι κάτοικοι ὄφειλον νὰ ἐνωθῶσι μετ' ἡμῶν. Ἡ πόλις τῆς Κορώνης ἐλαχίστην ἀντετάξατο ἀντίστασιν, τῶν Τούρκων ἀποσυρθέντων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐπολιορκήσαμεν αὐτοὺς ἐκεῖ, πλὴν οὐδεμίαν λαβόντες ὑπὸ τῶν Ρῶσων ὑποστήριξιν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν ἔξωθεν προμήθειαν παντὸς εἶδους ὑλικῶν πολέμου, ὧν ἐστερεῖτο τὸ φρούριον· οἱ πολιορκούμενοι ἐνισχυθέντες οὕτω καὶ ἀνακινίσαντες τοὺς ἐφθαρμένους κιλλίβαντας τῶν πυροβόλων τοῦ φρουρίου ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιστῶσιν εἰς προσβολὴν βραδεῖαν καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἦναγκάσθημεν μετὰ τριακονθήμερον ματαίαν πολιορκίαν νὰ ἀποσυρθῶμεν, τραπέντες

πρὸς τὸ Νησίον, ὅπερ ἤνοιξεν ἡμῖν τὰς θύρας· ἐντεῦθεν δ' ἔβα-
δίσαμεν πρὸς τὴν Τριπολιτάν.

Ὁ Μουσελίμης (3) ἔσχε τὸν καιρὸν νὰ ὀχυρωθῆ καὶ νὰ συγ-
κεντρώσῃ πολλά σώματα τουρκικοῦ στρατοῦ, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν
ὁποίων μετεκαλέσατο καὶ οὐ σμικρὸν ἀριθμὸν Ἀλβανῶν. Ὁ στρα-
τὸς ἡμῶν ἦν εὐάριθμος, ἡ δὲ ἐνίσχυσις τῶν Ρώσσων ὑπῆρξεν
ἀναξία λόγου. Ἐν τούτοις ἐτολμήσαμεν νὰ προσβάλωμεν τὴν
πρωτεύουσαν ταύτην πόλιν τῆς Πελοποννήσου καὶ μικροῦ δεῖν νὰ
ἐξαναγκάσωμεν αὐτὴν εἰς παράδοσιν. Ἀτυχῶς ὁ Μουσελίμης προ-
έβη εἰς αἰφνιδίαν ἔξοδον, ἣν ἐν τῇ ἀπειρίᾳ καὶ τῇ τυφλῇ ἡμῶν
αἰσιοδοξίᾳ δὲν ἠδυνάμεθα νὰ προῖδωμεν· διέσπειρεν ἀποτόμως τὸν
θάνατον εἰς τὰς μῆπω ἀρκούντως συντεταγμένας τάξεις ἡμῶν.
Πεισθέντες ἤδη ἐκ πικρᾶς πείρας ὅτι αἱ δυνάμεις ἡμῶν δὲν ἦσαν
ἐπαρκεῖς πρὸς τήρησιν τακτικῆς πολιορκίας, ἀπεφασίσαμεν νὰ
κατευθυνθῶμεν πρὸς τὸν Μιστράν. Ὀλιγκληρος ἢ Ἀρκαδία, εἰς
τὴν ὁποίαν εἰσεδύσαμεν διὰ τῶν γνωστῶν ἡμῖν κλεισσωρειῶν καὶ
φαράγγων, ὑπετάγη καὶ οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαναστατῶν ἤ-
ξησε. Τὸ Νησίον καὶ ὁ Νευρυῖνος διετέλει πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐξ-
ουσίαν ἡμῶν· ἡ Μεθώνη πολιορκημένη δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιστῆ
ἐπὶ μακρόν. Ἐν τούτοις σῶμα ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἐκ πέντε χιλιά-
δων Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χατζῆ-Ὀ-
σμὰν Μπέη εἰσέβηλεν αἰφνης εἰς Μεσσηνίαν καὶ εὐρὸν τὴν πόλιν
τοῦ Νησίου ὄλωσ ἀνυπεράσπιστον κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκυ-
ρίευσεν αὐτὴν ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας.
Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἄρχονται αἱ συμφοραὶ ἡμῶν. Εἰς Νη-
σίον ἀπωλέσαμεν ἓνα τῶν ἀλκιμωτέρων ἀρχηγῶν ἡμῶν· ὁ Μυ-
ρομιχάλης, ἀδελφὸς περιωνύμου Μανιάτου ἀρχηγοῦ, (4) συνελή-
φθη αἰχμάλωτος· αἱ βάτανοι καὶ αἱ πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ
γενόμεναί ἐτοιμασίαι στυγεροῦ θανάτου διεσάλευσαν τὴν εὐστά-

(3) Τὸν ἐν Ναυπλίῳ ἐδρεύοντα Πασᾶν τῆς Πελοποννήσου, ὅστις παρ-
έμενε τότε ἐν Τριπόλει ἔνεκεν διαφωνίας πρὸς τοὺς Ἀγαῖδες τοῦ Ναυπλίου
εἶχεν εἰδοποιήσει ὁ ἐν Κορώνῃ Πρόξενος τῆς Γαλλίας Λεμαίρ, ἅμα ὡς
παρετήρησε τὴν προσπέλασιν τῶν Ρωσσικῶν πλοίων καὶ κατενόησε τὸν
σκοπὸν αὐτῶν.

(4) Οἱ μετασχόντες τῆς Ἐπαναστάσεως ταύτης Μαυρομιχάλοι, τὸ πρῶ-
τον ἤδη ἀναφαινόμενοι, ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Στέφανος καὶ Ἰωάννης. Οὗτοι
διαφωνήσαντες πρὸς τὸν Ὀρλόφ ἀπεσύρθησαν ὁ μὲν πρῶτος εἰς Μάνην,
ὁ δὲ Ἰωάννης μετὰ τοῦ νεαροῦ υἱοῦ του εἰς Νησίον, ὅπου παραμένοντες
ἠχμαλωτίσθησαν, οἰκτρὸν ἀμφοτέροι τυχόντες ἐπὶ τέλους θάνατον. Κατὰ
τινα παράδοσιν ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, ἐξομόσας τότε, ἀπέφυγε τὸν θάνατον,
γενόμενος βραδύτερον καὶ Πασᾶς Ἀσιατικῆς τινὸς Ἐπαρχίας.

θειαν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ διέφυγε τὸν ἀνασκολοπισμὸν ἐπὶ τῇ διαβεβηιώσει ὅτι θὰ ἀσκήτη πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιρροήν ὅπως πείσῃ τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰς αἰγίλιπας τῆς Μάνης πέτρας. Οὕτως οἱ Μκνιᾶται προέδωκαν ἡμᾶς· οὗτοι, καίτοι ἀρχικῶς δὲν μετέσχον τῆς ἐξεγέρσεως ἢ ἐπὶ τῷ σκοπῷ διαρπαγῆς, ἐν τούτοις ἤδη οὐδαμῶς ἐδίστασαν νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν τύχην ὅπως διασωθῶσι· πλὴν οἱ Τουρκοὶ, νικηταὶ γενόμενοι, ἠκολούθησαν αὐτοὺς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κρησφύγετα, ὅπου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὔρωσι σωτηρίαν ἢ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ἀποτίσεως ἐτησίου φόρου.

Ὁ Ὀσμὰν Μπέης, ἀφοῦ ἐδήλωσε τὸ Νησίον, ἐτράπη πρὸς σωτηρίαν τῆς Μεθώνης, ἧς ἐπέκειτο ἡ παράδοσις. Ὁ πολιορκῶν αὐτὴν στρατὸς ἡμῶν, ἀπωθούμενος ὑπὸ τῶν πυρῶν τῶν φρουριῶν καὶ προσβαλλόμενος ὑπὸ πολυακρίμων ἐχθρικῶν ἐπικουριῶν, εὐρέθη ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὰ χαρακώματα αὐτοῦ. Ἡ κυρία αἰτία τῶν ἀλλεπαλλήλων συμφορῶν ἦν ἡ διαφωνία ἡμῶν πρὸς τοὺς συμμάχους· διαρκούσης τῆς πολιορκίας τοῦ τελευταίου τούτου φρουρίου ἡ τέως λανθάνουσα δυσσέσκεια ἐξεδηλώθη ζωηρῶς. Ἐμειφόμεθα τοὺς Ρώσους ὅτι ἐξέθετον ἡμᾶς εἰς τὸν ὄλεθρον τιθέμενοι οὗτοι ἐκτὸς κινδύνου, ὅτι ὤθησαν ἡμᾶς εἰς ἀσύνετον ἐπιχείρησιν χωρὶς νὰ παράσχωσιν ἡμῖν καὶ τὰς πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῆς ὑποσχεθείσας βοηθείας. Ἀποτέλεσμα τῶν ἀντεγκλήσεων τούτων ὑπῆρξεν ἡ πλήρης ῥῆξις καὶ ὁ ἀπόχωρισμὸς· οἱ Ρῶσοι ἀπεσύρθησαν εἰς Νεαυαρίνον, ὃ δὲ στρατὸς ἡμῶν κατέφυγεν εἰς Σφρακτιήριαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπληροφρήθημεν ὅτι αἱ ἄγριαί τῶν Ἀλβανῶν ὀρδαί, ἐπὶ τῇ προφάτει δῆθεν ὅτι ὁ Πισᾶς δὲν εἶχεν ἀνταμειψεῖ αὐτοὺς ἐπαρκῶς διὰ τὰς προσεγεχθείσας αὐτῷ ὑπηρεσίας, ἠξίωσαν καὶ ἐπέτυχον νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς ἡ σκύλευσις τῶν ἡττημένων. Ἡ φοβερὰ αὕτη συμφωνία ἐκλείσθη· ὁ Πισᾶς ἐπέτρεψε τοῖς ἐπικουροῖς αὐτοῦ Ἀλβανοῖς νὰ λεηλατήσωσι τὰ χωρία ἡμῶν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ σπεύδω ἐπὶ κεφαλῆς εὐαριθμῶν πιστῶν συντρόφων, οἵτινες μοὶ ἀπέμειναν, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐστιῶν ἡμῶν· πλὴν ὅποιον φρικῶδες θέαμα μοὶ ἐπεφλάσσετο. . . !!! Στρόβιλοι φλογῶν ἀέθρωσκον ἐκ τῶν οἰκιῶν ἡμῶν καὶ φωναὶ ὀξεῖαι ἐξήρχοντο ἐξ αὐτῶν· ἦσαν οἱ γόοι καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων ἡμῶν, τὰ ὅποια οἱ κακουργοὶ ἔσφαζον. Ἐπεταχύνομεν τὸ βῆμα. . . τρέχω πρὸς τὴν οἰκίαν μου· μάτην ἀναζητῶ παρὰ τοῖς συγχωροῖς μου, οἵτινες ἔφευγον περίτρομοι, τὴν προσφιλῆ μου θυγατέρα· περιπλανώμαι ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρείπιων καὶ τῆς ἐρημώσεως· φθάνω εἰς τὸ πε-

δίον τῆς ἀναπαύσεως τῶν προγόνων μου· πλὴν καὶ τὸ ἄσυλον τοῦτο εἶχε παραβιασθῆ. . . Ἀνακαλύπτω τέλος τὴν κόρη μου ἐνηγκαλισμένην τὸν τάφον τῆς μητρὸς αὐτῆς. . . παλαίει κατὰ τῶν βιαστῶν, οἵτινες προσεπάθουν νὰ ἀποσπάσωσιν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐπιτυμβίου λίθου. . . ἀπελαύνω τοὺς δολοφόνους· ἡ κόρη μου μὲ ἀναγνωρίζει· πλὴν οἱ ἐχθροὶ μὲ προσβάλλουσι καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν. . . λαμβάνω πολλὰς πληγὰς. . . οἱ ἄρπαγες ἐφορμῶντες ἀπάγουσι τὸ θῦμα αὐτῶν. . . ἡ κόρη μου, ἡ προσφιλὴς μου κόρη, τείνουσα περιλύπως τοὺς βραχίονας αὐτῆς πρὸς ἐμέ, ἐξαφανίζεται πάραυτα μετὰ τῶν ἀπαγωγέων. . . Ἀπευθύνω αὐτῇ τὸν ὕστατον ἀποχαιρετισμὸν καὶ. . . πίπτω ἀνίσθητος.

Οἱ σύντροφοί μου, καίτοι σπεύδοντες νὰ σωθῶσι, δὲν μὲ ἐγκαταλείπωσι· μὲ ἀνεζήτησαν, καὶ ἀνευρόντες με ζῶντα ἔτι μὲ μεταφέρωσιν ἐπὶ τῶν ἀποκέντρων ὄρεων, ὅπου διὰ τῶν περιποιήσεων μου θεραπεύουσι τὰς πληγὰς.

Ὁ τόπος ἡμῶν ἐξηκολούθησε διατελῶν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς μακρίας τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ὁσημέραι ἐπέτεινον ἐπὶ μᾶλλον τὰς συνήθεις αὐτοῖς ἀκολασίας. Τὰ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου συγκομισθέντα λάφυρα ἦσαν πλούσια· οἱ ἄρπαγες μετήνεγκον ταῦτα εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐστίας. Ἐπὶ τῇ θεᾷ τοσοῦτον σημαντικῆς λείας διηγέρθη ἀκάθεκτος ὁ ζῆλος τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν· οὗτοι καταπλαγέντες ἐκ ἐκ τοῦ πλοῦτου τῶν λαφύρων ἐπεθύμησαν νὰ μὴ μείνωσιν ἀμέτοχοι τοῦ κέρδους· πρὸς τοῦτο ἔσπευσαν κατὰ συμμορίας νὰ ἐπιδράμωσιν εἰς Πελοπόννησον καὶ, ἀφοῦ ἐξηνδραπόδισαν πληθὺν χριστιανοπαίδων, ἀσπλάγχχνως δ' ἠκρωτηρίασαν τοὺς μὴ δυναμένους ἐκ τῶν πρεσβυτέρων νὰ διαφύγωσι τοὺς ὄνυχας αὐτῶν ὅπως ἐξαναγκάσωσιν αὐτοὺς διὰ τῶν βασάνων νὰ ἀποκαλύψωσι τοὺς τυχόν κεκρυμμένους θησαυροὺς αὐτῶν, ἐστράφησαν εἶτα καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Τούρκων, ἐκβιάζοντες αὐτοὺς νὰ παραδώσωσι τὰ δῆθεν ὑποκρυπτόμενα πράγματα τῶν Ἑλλήνων, ἅτινα, καθ' ἃ ἰσχυρίζοντο, ἀνῆκον αὐτοῖς δικαίωματι πολέμου. Ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ παρεβίαζον καὶ ἐλήστευον ἀτιμωρητῆ καὶ τὰς οἰκίας τῶν Τούρκων· οὕτως ὥστε ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἀπηρυθκώτας ἐκ τῶν τοιούτων πίσεων νὰ ἀποσυρθῶσιν ἐν τοῖς φρουρίοις, ἐκτὸς τῶν ὁποίων ἔβλεπον πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν διαπραττομένης παντὸς εἶδους ἀκολασίας. (5)

(5) « . . . οὐδὲ τῶν ὄρεων τὰ κρησφύγετα καὶ ἀπόκρημα ἄντρα» - ἀφηγεῖται Σέργιος ὁ Μακραῖος, «καὶ διασφάγας καὶ μυχοὺς ἡγῆς ἀνερευνήτους παρήκαν, ἀλλὰ πάντα λεηλατοῦντες καὶ λεηζόμενοι, ὅτε ἐκ πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως αἱμάτων πλείονων ἀθῶων τοῖς ρείθροις τῆς

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Ὀθωμανικὴ Πύλη, λαβοῦσα γνῶσιν τῶν τελομένων φρικαλεοτήτων, ἀπέστειλε διαδοχικῶς εἰς Πελοπόννησον διαφόρους Πασᾶδες, οὓς ἐπεφόρτισε νὰ ἐξώσωσι βίᾳ τοὺς Ἀλβανοὺς τῆς Χερσονήσου. Ἀτυχῶς οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τοῦτο Πασᾶδες, εἴτε ἐξ ἑλλείψεως ἀναλόγων πρὸς τὸ ἐπιχειρήμα δυνάμεων, εἴτε διότι ἐξηγοράζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀλβανῶν, ἀμύθητα παρ' αὐτῶν λαμβάνοντες ἐκ τῶν λαφύρων ποσά, ὡς λέγεται, οὐδὲν ἔπραττον καὶ οὕτως οἱ λησται ἄσινεῖς ἐξηκολούθουν τὸ ἔργον τῆς δηλώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ Καπετάν-Πασᾶ.

Ὁ Τοῦρκος Νάυαρχος, ἀφοῦ διέταξε τὴν ἐπιτραπέϊσαν αὐτοῦ μοῖραν τοῦ στόλου νὰ κατευθυνθῇ εἰς Ναύπλιον, ἀπέστειλε δ' ἑλαφρά τινα πλοῖα νὰ ἐπιτηρῶσι παραπλέοντα τὸν κόλπον τῆς Ναυπάκτου, θεθεῖς αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ κατήρητο διὰ ξηρᾶς, στρατολογήσας καθ' ὁδὸν καὶ οὐ μικρὸν ἀριθμὸν νεοσυλλέκτων καθ' ἅπασαν τὴν Ρούμελην. Ἀφικόμενος εἰς Κόρινθον διεκήρυξε γενικὴν ἀμνηστειάν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὓς ἐκάλεσε νὰ ἐξοπλισθῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐστιῶν αὐτῶν κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν ἐπιδρομῶν. Ἐκεῖθεν διελθὼν τὰ στενὰ (τῶν Δερβενακίων) κατῆλθεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργου, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσε. (6) Ἐντεῦθεν ὁ Καπετάν Πασᾶς ἐπέταξε τοῖς Ἀλβανοῖς νὰ κενώσωσι τὴν Πελοπόννησον ἀμελητεῖ ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐαυτῶν ἐστίας, ὑπέσχετο δ' αὐτοῖς ἐλευθερίαν τὴν δίοδον καὶ τὴν πληρωμὴν τῶν δικαίων ἀπαιτήσεων αὐτῶν. (7) Οἱ ἐπιδρο-

«γὴν ἔθαψαν καὶ πάντα πλοῦτον φανερόν καὶ ἀφανῆ ἔκ τε τῶν ἱερῶν καὶ
«τῶν ἀπλῶς οἴκων καὶ ἐξ ἐνὸς ἐκάστου συνήθροισαν, ἔσχατον ἠνδραποδί-
«ζοντο . . . πατέρες τέκνων διαχωριζόμενοι, καὶ ἀνδρῶν τιμίων σώφρονες
«γυναῖκες ἀποσπώμεναι, ἀδελφοὶ τ' ἀδελφῶν στερούμενοι, καὶ νεογνά τέ-
«κνα τῶν μητρικῶν ὠλενῶν ἀρπαζόμενα, παρθένοι τε τρυφεραὶ τῶν θλά-
«μῶν ἐκπίπτουσαι ὑπὸ χειρῶν βαρβάρων ἐλκόμεναι, συγγενεῖς συγγενῶν
«καὶ φίλοι φίλων καὶ οἰκείων οἰκεῖοι χωρὶς ἀπαγόμενοι καὶ καταδουλού-
«μενοι . . . »

(6) Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ὀθωμανὸς Νάυαρχος, εἰς ὃν προφανῶς ἡ Πελοπόννησος ὀφείλει τὴν σωτηρίαν αὐτῆς, εἶναι ὁ ἐνδόξος Γαζῆ-Χασᾶν-Πασᾶς ὁ Τζεζαεργῆς, ὁ ἐπικληθεὶς θ α λ ἄ σ σ ι ο ς κ ρ ο κ ὀ θ ε ι λ ο ς τ ῶ ν μ α χ ῶ ν. Περὶ τούτου ἀνάγνωθι ἐν σελ. 295 καὶ Ἐπομ. τῆς ἐμῆς συγγραφῆς περὶ Ναυπλίας ἐκτενεστέρον.

(7) Τὰ γεγονότα ταῦτα ζωηρῶς εἰκονίζει τὸ ἐπόμενον δημῶδες ᾄσμα.

Οἱ Ἀρβανῆτες εἰς τ' Ἀνάπλι.

«Μὴ προσταγὴ μεγάλη προστάξ' ὁ Βασιλεῆς,
«νὰ καταῖθ' ἡ ἀρμάτα κι' ὁ Καπετάν-Πασᾶς.

μείς ἐκ δύο φυλῶν ἀποτελούμενοι, τῶν Τζάμιδων καὶ Μπεκιάριδων, διέστησαν· τούτων οἱ πρῶτοι ἀποδεχθέντες διὰ Συνθήκης τοὺς ὅρους τοῦ Καπετάν-Πασᾶ ἀπεχώρησαν ἡσυχῶς εἰς τὴν πατρίαν γῆν· οἱ Μπεκιάριδες ὅμως, ἀνερχόμενοι εἰς ἑπτὰ περίπου χιλιάδας ἄνδρας, ὑπολαβόντες ὅτι αἱ δυνάμεις, ἃς διέθετο ὁ Καπετάν-Πασᾶς, δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς ὅπως ἐκδιᾶσωσιν αὐτοὺς· νὰ ἐξέλθωσι τῆς Πελοποννήσου, ἠρνήθησαν νὰ ὑποταχθῶσι καὶ συγκεντρωθέντες περιεχαρᾶκώθησαν ἐν Τριπολιτσᾶ.

Ὁ Τούρκος Νάυαρχος, ἐπὶ τῇ ἀνυποταξίᾳ ταύτῃ τῶν Μπεκιάριδων καὶ τῇ ἀρνήσει νὰ ἀποδεχθῶσι τὰς τοσοῦτον ἐπιεικεῖς προτάσεις αὐτοῦ, τεθείς ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιλέκτων ἀνδρῶν, ἀνεχώρησε κρύφῃ ἐξ Ἀργους καὶ, φθάσας ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ Ἡλίου εἰς Τριπολιτσάν, κατέλαβεν ἐξ ἀπίνης τοὺς ἀτάκτους Ἄλβανούς, οἵτινες ἐλαχίστην ἠδυνήθησαν νάντιτάξωσιν αὐτῷ ἄμυναν. Τρεῖς χιλιάδες ἔμειναν νεκροὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, οἱ δὲ λοιποὶ πειρώμενοι νὰ διαφύγωσιν ἐνέπιπτον εἰς τὰς χεῖρας τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων, τὰ ὁποῖα καταλλήλως εἶχε τάξει ὁ Καπετάν Πασᾶς νὰ ἐνεδρεύωσιν. Οὕτω καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν φευγόντων ἐφονεύθησαν. ἐλάχιστοι δὲ ἠγματούθησαν· ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων οἱ ἡμίσεις μόλις ἀπεστάλησαν εἰς τὰς εἰρκτάς τῆς Κωνσταντινουπόλεως· οἱ δὲ λοιποὶ ἐθανατώθησαν. (8) Ὁ Καπετάν-Πασᾶς διέταξεν ἵνα διὰ τῶν κεφαλῶν τῶν φονευθέντων Ἄλβανῶν, συνδεομένων δι' ἀμμοκονίαν, ἀνιδρουθῇ πρὸ τοῦ Σεραγίου Πυραμῖς!

- « Ἀρμάτα ν' ἐκατέθη 'στ' Ἀνάπλι κι' ἄραξε,
 « κι' ἀτός τ' ἀπ' τὰ Δερβένια μ' ἀσκέρι διάδηκε.
 « Πιάνει χαρτιχὸ καὶ γράφει καὶ στέλνει μπουγιουρτιά.
 — « Σέσένα Μοῦρτο-Ἀμζα, σέ σᾶς Ἀρβανητιά,
 « ὦρα νὰ μὴ σταθῆτε ν' ἀδειᾶστε τὸ Μωριά.
 — « Στῆλέ μας τοὺς λουφέδες, μὴ στέλνης μπουγιουρτιά,
 « τ' ἐ μπουγιουρτιά ἄχω χίλια καυμένα 'στὴ φωτιά,
 « καὶ σένα νε σέ γράρω 'στὴν κάτω τῇ μεριά.
 — « Σῶπα, σῶπα, βρὲ Μοῦρτο, καὶ μὴν παραμιλᾶς,
 « γιχτ' ἔχεις λίγ' ἀσκέρι καὶ τὸ μετανοᾶς. —
 — « Μπεκιάρικα ντουφέκια χιλιάδες ἔχ' ὀχτώ,
 « καὶ σεις οἱ Καλιοντζήδες χιλιάδες ἑκατό. —
 « Τὸ ἄλα! ἄλα! λένε, τραβοῦνε τὰ σπαθιά,
 « βάνουν 'μπροστὰ τοὺς Τούρκους, μπροστὰ 'σάν τὰ τραγιά. »

(8) Παρὰδόξως ὁ ἄγνωστος οὗτος Πελοποννήσιος ἐν τῇ πρὸς τὸν Γάλλον περιηγητὴν ἀφηγγήσει αὐτοῦ, οὐδεμίαν ποιεῖται μνεῖαν τῆς μεγάλης συνδρομῆς, ἣν παρέσχον εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Καπετάν-Πασᾶ οἱ Ἕλληνες καὶ ἰδίως οἱ Κλέφτες τοῦ Μωριά.

μνημεῖον φρίκης!! προωρισμένον νὰ γοησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα
καὶ νὰ δικαιωνίσῃ τὴν μνήμην τῆς ἐξώτεως τῶν Ἀλβινῶν ἀπὸ
τῆς ἀτυχοῦς ἡμῶν Πατρίδος.

Οὐδεμίαν ἔλαβον συμμετοχὴν εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα γεγονότα·
ματαιῶς ἐπειρώμην διὰ διαφόρων ταξιδιῶν νὰ διασκεδάσω τὴν
κατατρύχουσαν με ἀπελπισίαν. Ἀφοῦ διέτρεξα καὶ μετ' ἄλλων
Ἑλλήνων ἐμπόρων διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τινὰ
μέρη τῆς Εὐρώπης, ἐπανῆλθον αὐθις εἰς τὰ μέρη ταῦτα. Ἡ κι-
τοιχία τῶν πατέρων μου δὲν ὑφίστατο πλέον· ἡ κόρη μου εἶχεν
ἀπολεσθῆ δι' ἐμὲ ἀνεπιστρεπτεῖ· πάντες οἱ καλλίτεροί μου φίλοι
δὲν ὑπῆρχον. Ἐκτοτε περιέρχομαι πλάνης τὰ μέρη ταῦτα, οὐδα-
μοῦ προτιθέμενος νὰ ἐγκατασταθῶ· τὰς ὑπολειπομένας μου ἡμέ-
ρας ἀφιέρωσα εἰς τὴν περιποίησιν τῶν ποιμνίων μου, ἅτινα μοὶ
παρέχουσι τὴν τροφήν· ἐδίδαξα τὰ τέκνα τῶν συμπατριωτῶν
μου τὴν ματαιότητα τοῦ προσκαίρου τούτου βίου· ἠγγύουν εὐτυ-
χῶς τὸν πλοῦτον καθ' ὀλοκληρίαν καὶ μόνην εὐτυχίαν ὑπελάμ-
βανον τὴν πλήρωσιν τῶν μικρῶν αὐτῶν ἐφημέρων αναγκῶν, ἰδίᾳ
δὲ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πλήρους φυσικῆς ἐλευθερίας.

ΜΙΧΗΛΑ Γ. ΛΑΜΠΡΥΝΙΑΝΣ

Η ΠΙΣΤΗ

ἌΟΥΛΟΓΔΙ ἀμύραντο, καθάριο, λατρεμμένο,
ἢ Θεοστήριχτη γλυκειά σου μυρωδιά,
μεθάει τὸν πόνο μας κι' ἓνα γαληνεμμένο,
πανώρηρο κοίμισμα χαρίζει στὴν καρδιά.

'Αλήθεια, "Ἐλεος κι' Ἀγάπη θεμελιώνουν
σιμὰ στὴν ἄχραντη κι' ἀγνή σου Παρθενιά,
σιμὰ στὴ χάρι Σου τὰ πάθη γοργολυώνουν,
μὲ τὴν ἀναίσθητη πετρένιαν ἀσπλαγχνιά.

Ἐν Ὁδησσῷ.

ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ